

Linguistic and Stylistic Features of Islam Safarli's Creative Work

¹ Sevinc Məmmədova

<https://doi.org/10.69760/gsrh.0250206006>

Abstract: This article provides a systematic analysis of the linguistic and stylistic features of Islam Safarli's poetic works, highlighting the distinctive place of his language in Azerbaijani literature. The study reveals that Safarli's poetic style is characterized by simplicity, sincerity, fluid expression, and strong connections to folk speech. His extensive use of onomastic units—including anthroponyms, hydronyms, toponyms, and phytonyms—enriches the poetic lexicon and reinforces national-cultural identity within his verse. Additionally, the poet's skillful application of stylistic devices such as idiomatic expressions, metaphorical imagery, antithesis, repetition, and inversion enhances the emotional and aesthetic impact of his poetry. Overall, Safarli's creative approach elevates the expressive potential of the Azerbaijani literary language and contributes significantly to the development of modern poetic style.

Keywords: *Islam Safarli, poetic language, onomastics, stylistic devices*

¹ Mammadova, S. Master's Student, Department of Azerbaijani Language, Nakhchivan State University, Azerbaijan. Email: sevinc.memmedli.75@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7781-4940>

İSLAM SƏFƏRLİ YARADICILIĞININ DİL-ÜSLUB XÜSUSİYYƏTLƏRİ

¹ Sevinc Məmmədova

<https://doi.org/10.69760/gsrh.0250206006>

Xülasə: Bu məqalədə İslam Səfərli yaradıcılığının dil-üslub xüsusiyyətləri sistemli şəkildə təhlil edilir və onun poetik dilinin Azərbaycan ədəbiyyatındakı xüsusi yeri müəyyənləşdirilir. Tədqiqat göstərir ki, Səfərli poeziyasının əsas üslubi dayaqları sadəlik, səmimilik, xalq danışığı dilinə bağlılıq və yüksək obrazlılıqdır. Şairin onomastik vahidlərdən – antroponim, hidronim, toponim və fitonimlərdən – geniş və funksional şəkildə istifadə etməsi onun poetik leksikasını zənginləşdirir və milli-mədəni identiteti bədii müstəviyə daşıyır. Frazoloji birləşmələr, metaforik ifadələr, antitezalar, bədii təkrir və inversiya kimi vasitələr Səfərli dilinin emosional təsir gücünü artırır və şeirlərin musiqili axıcılığını təmin edir. Nəticə olaraq, şairin dili həm poeziyanın estetik keyfiyyətlərini yüksəldir, həm də Azərbaycan ədəbi dilinin inkişafına mühüm töhfə verir.

Açar sözlər: *İslam Səfərli, poetik dil, onomastika, bədii üslub*

1. Giriş

İslam Səfərli XX əsr Azərbaycan poeziyasının görkəmli nümayəndələrindən biri kimi ədəbi tariximizdə mühüm yer tutur. 1923-cü ildə Naxçıvanda doğulan və qısa, lakin məhsuldar ömür yaşayan Səfərli öz zəngin poetik irsi ilə Azərbaycan ədəbiyyatında dərin iz qoymuşdur (Səfərli, 2005). Onun yaradıcılığı xalq ruhunu, milli dəyərləri, vətən təbiətinin gözəlliklərini və insanın daxili aləmini sadə, axıcı və yüksək poetik tərzdə ifadə etməsi ilə seçilir.

Tədqiqatçılar Səfərli poeziyasını həm dil-üslub baxımından, həm də bədii-estetik tutumu ilə Azərbaycan şeirinin inkişafında mühüm mərhələ kimi qiymətləndirirlər (Axundlu, 2013; Əsgərova, 2013). Şairin dilində xalq danışığı ünsürlərinin poetikləşdirilməsi, yeni ifadə formalarının yaradılması, obrazlılığın yüksək estetik səviyyədə qurulması onun yaradıcılığının əsas dil özəlliklərindəndir (Əliyeva, 2013).

Mövzunun aktuallığı ondan ibarətdir ki, İslam Səfərlinin dil-üslub xüsusiyyətlərinin sistemli şəkildə araşdırılması həm müasir poeziyanın inkişaf istiqamətlərinin öyrənilməsi, həm də milli ədəbi ənənələrin davamlılığının müəyyənləşdirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Məqalənin məqsədi İslam Səfərli yaradıcılığının poetik dilinin əsas xüsusiyyətlərini elmi-nəzəri

¹ Mammadova, S. Master's Student, Department of Azerbaijani Language, Nakhchivan State University, Azerbaijan. Email: sevinc.memmedli.75@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7781-4940>

müstəvidə təhlil etmək, şairin leksik-semantik və üslubi imkanlardan istifadəsini müəyyənləşdirməkdir.

2. İslam Səfərli poeziyasının ümumi dil-üslub xüsusiyyətləri

İslam Səfərli poetik dilin imkanlarından ustalıqla istifadə edən sənətkarlardandır. Onun şeir dili sadəlik və obrazlılığın harmonik vəhdəti ilə seçilir. Tədqiqatçılar Səfərlinin poeziyasını “duru bulaq”, “axıcı və səmimi dil” kimi səciyyələndirərək onun xalq ruhuna bağlılığını xüsusi vurğulayırlar (Sadıqzadə, 2013; İsmayıl & Qasimov, 2013). Şairin lirikasında dilin poetik gücü həm milli ənənələrlə, həm də yenilikçi yaradıcılıq axtarışları ilə əlaqələndirilir (Həsənova, 2017, 2020).

2.1. Şeir dilinin əsas keyfiyyətləri

Axıcılıq

İslam Səfərli şeirlərində danışığ dilinin melodik axıcılığı poetik sistemin təməl komponentlərindən biridir. Söz və ifadələr arasında harmoniyanın yaradılması şeirin ümumi ritmini gücləndirir və oxucuya mülayim emosional təsir göstərir (Səfərli, 2005).

Sadəlik və səmimiyyət

Şairin dili həm sadə, həm də səmimidir. Səfərli mürəkkəb sintaktik konstruksiyalardan qaçır, xalq dilinin təbii axarını qoruyur. Bu isə şeirlərin həm elitar, həm də geniş oxucu kütləsi üçün anlaşılıqlı olmasına şərait yaradır (Əsgərova, 2013).

Obrazlılıq və poetiklik

Səfərli şeirində obrazlılıq xüsusi yer tutur. Təbii mənzərə təsvirləri, insan xarakterlərinin poetik və emosional təqdimatı, simvolik ifadələr onun poeziyasını bəşəri duyğularla zənginləşdirir (Axundlu, 2013).

Xalq danışığ dilinə bağlılıq

Şair folklor və danışığ dilinin elementlərini poeziyada ustalıqla poetikləşdirir. Bu bağlılıq onun dilinə həm milli kolorit, həm də canlılıq verir. Həsənovanın (2017, 2020) qeyd etdiyi kimi, Səfərlinin dili milli kimliyin daşıyıcısı kimi çıxış edir.

2.2. Poetik leksikanın xüsusiyyətləri

Yeni söz və ifadələr

İslam Səfərli söz yaradıcılığı sahəsində də məhsuldardır. O, gündəlik ifadələri poetik mənə qazanmış yeni leksik vahidlərə çevirir və bədii ifadə imkanlarını genişləndirir (Əliyeva, 2013).

Dilə yaradıcı yanaşma

Şair dil vahidlərinə yaradıcı yanaşaraq onlara həm leksik, həm də semantik baxımdan yeni çalarlar bəxş edir. Bu isə onun poetik üslubunun fərdiliyini gücləndirir (İsmayıl & Qasimov, 2013).

Sözlərə yeni mənə çalarları vermək

Səfərli çox vaxt adi sözlərə metaforik, simvolik və emosional mənə qatır. Bu xüsusiyyət onun poeziyasını həm estetik baxımdan zənginləşdirir, həm də dilin poetik potensialını üzə çıxarır (Sadıqzadə, 2013).

3. Onomastik vahidlərin Səfərli poeziyasında işlənməsi

İslam Səfərlinin poetik dili onomastik vahidlərin zənginliyi ilə seçilir. Şair həm milli mədəniyyətə məxsus, həm də universal dəyərləri əks etdirən xüsusi adlara geniş şəkildə müraciət edir. Bu adlar yalnız faktoloji funksiyanı deyil, həm də poetik-estetik yük daşıyır və obrazların mənalandırılmasına xidmət edir (Əliyeva, 2013; Əsgərova, 2013).

3.1. Antroponimlər

Səfərli poeziyasında antroponimlər çoxçeşidlidir və müxtəlif funksiyaları yerinə yetirir:

• Klassik şairlərin adlarının istifadəsi

Şair tez-tez Nizami, Füzuli, Nəsimi, Sabir, Vaqif, Vurğun kimi ədəbi korifeylərin adlarına müraciət edir. Bu adlar həm milli poeziya ənənəsinə bağlılığı göstərir, həm də Səfərlinin sənət köklərini ortaya qoyur (Axundlu, 2013).

• Müasir sənətkar adları

Səfərli yaşadığı dövrün görkəmli sənətkarlarına — Rəşid Behbudov, Bülbül, Qara Qarayev, Tahir Salahov və başqalarına da yüksək məhəbbətlə müraciət edir. Bu adlar sənətə hörmət simvolu kimi şeirlərdə yer alır (İsmayıl & Qasimov, 2013).

• Obrazların daxili aləminin açılmasında rol

Məsələn, Məcnun və Leyli adlarının işlənməsi eşq motivinin, qəhrəmanın psixoloji durumunun daha dolğun ifadəsinə xidmət edir. Antroponimlər obrazı daha emosional və mənalı edir (Sadıqzadə, 2013).

3.2. Hidronimlər

Səfərlinin poeziyasında hidronimlər — Xəzər, Kür, Araz, Arpaçay və s. — xüsusi poetik funksiyaya malikdir. Bu adlar:

- **simvolik məzmun** qazanır,
- **milli coğrafiyanın işarəsinə** çevrilir,
- **şairin emosional dünyasını** əks etdirir.

Xəzər çox zaman həsrət və əbədiyyətin metaforası kimi təqdim olunur, Kür və Araz isə həm coğrafi, həm də milli bütövlük simvolu kimi poetikləşir (Əsgərova, 2013).

3.3. Toponimlər (Naxçıvan və digər məkanlar)

Səfərlinin poeziyasında Naxçıvan xüsusi yer tutur. Şair doğma yurda sevgi və qürurla müraciət edərək toponimləri emosional poetik vahidə çevirir. Naxçıvanın təbiəti, bulaqları, dağı, suyu onun şeirlərində həm xatirə, həm də kimlik göstəricisinə çevrilir. Bu adlar Vətən məhəbbətinin bədii ifadəsidir (Sadıqzadə, 2013; Həsənova, 2017).

3.4. Ktematonimlər

Səfərli poeziyasında sənət nümunələrinin adları — dram, musiqi, muğam, balet və digər əsər adları — geniş işlənir.

• Dram əsərləri

“Arşın mal alan”, “Almaz”, “Toy”, “Nişanlı qız” kimi klassik dramların adları şairin poeziyasına yeni üslubi çalar verir və milli teatr irsinə bağlılığını göstərir (Axundlu, 2013).

• Muğam adları

“Rahab”, “Segah”, “Şur”, “Qatar” kimi muğamlar Səfərlinin musiqi duyumunu və milli-mədəni kodları poeziyaya gətirmə ustalığını nümayiş etdirir (Əsgərova, 2013).

• Bəstəkar adları və balet nümunələri

Qara Qarayevin “Yeddi Gözəl” baletinə müraciət Səfərlinin milli musiqi irsinə dərin ehtiramının göstəricisidir. Bu ktematonimlər həm sənət xatirəsi, həm də milli qürur simvolu kimi işlənir.

3.5. Fitonimlər

Fitonimlər — bitki, çiçək və meyvə adları — şairin poetik dilinin mühüm hissəsidir. “Qara tut”, “üzüm”, “varəncil”, “şəhdərən çiçəyi” kimi adlar:

- təbiət obrazlarını canlandırır,
- şairin duyğularına rəng qatır,
- şairin təsvir imkanlarını genişləndirir.

Bu fitonimlər poeziyanın məcaz qatını gücləndirərək emosional-şeyriyyətli atmosfer yaradır (Səfərli, 2005).

4. Leksik-semantik və üslubi vasitələr

İslam Səfərlinin dili çoxşaxəli üslubi vasitələrlə zəngindir. O, xalq dilinin ifadə gücünü, bədii təsvir vasitələrini və semantik imkanları yaradıcı şəkildə poeziyada tətbiq edir.

4.1. Frazoloji birləşmələr

Şair xalq frazeologiyasından geniş şəkildə istifadə etməklə yanaşı, poetik frazeologizmlər də yaradır. Bu frazeoloji vahidlər:

- dilin **xalqiləşməsinə**,
- poetik mətnin **səmimiyyətinə**,
- ifadənin **bədii dərinliyinə**

töhfə verir (Həsənova, 2020).

4.2. Məcazlı ifadələr və poetik obrazlar

Səfərli metafora, epitet və personifikasiyanın müxtəlif formalarından istifadə edir. Obrazların çoxu:

- təbiətdən,
- insan duyğularından,
- milli-mədəni simvollarından

qurulur və bu da poeziyanın estetik gücünü artırır (İsmayıl & Qasimov, 2013).

4.3. Antitezə və kontrastın funksiyası

Ziddiyyətli mənzərələrin, əks duyğuların qarşılaşdırılması Səfərli poeziyasının emosional gərginliyini gücləndirir. Antitezə vasitəsilə şair:

- həyatın ikililiyini,
- sevinc–kədər münasibətlərini,
- zaman və insan təzadlarını

poetik şəkildə təqdim edir (Əsgərova, 2013).

4.4. Bədii təkrir və inversiya

Anafora və epifora Səfərli şeirinin musiqiliyini artıran əsas vasitələrdəndir. Təkrir şeirin ritmini gücləndirir, emosional vurğunu artırır.

İnversiya — söz sırasının dəyişdirilməsi — isə ifadəni daha obrazlı edir, fikri poetik vurğu ilə təqdim edir (Səfərli, 2005).

5. Səfərli yaradıcılığında dilin poetik gücü

İslam Səfərlinin poeziyasında dil yalnız kommunikativ vasitə deyil, həm də estetik, emosional və milli özünüdərk funksiyasını daşıyan bədii sistemdir. Şair xalq dilinin təbii axıcılığını, ifadə zənginliyini və üslubi imkanlarını poeziyanın quruluşuna məharətlə gətirərək onun poetik gücünü artırır (Həsənova, 2017; Əsgərova, 2013).

• Xalq dilinin poetikləşdirilməsi

Səfərli gündəlik danışq elementlərini yüksək poetik enerji ilə yükləyir və adi sözlər onun şeirlərində yeni mənəvi-estetik çalarlarla zenginləşir. Xalq deyimləri, atalar sözləri, frazeoloji vahidlər şairin dilində təzədən canlanır və yeni bədii həyat qazanır. Bu yanaşma poeziyanın həm səmimiyyətini, həm də oxucu ilə emosional bağlılığını gücləndirir (Səfərli, 2005).

• Şeirlərinin nəgmə kimi yadda qalmasının səbəbləri

Səfərli poeziyasında ritmik ardıcılıq, fonetik harmoniya, bədii təkrirlər və melodik dildən istifadə onun şeirlərinin nəgməvari təsir bağışlamasına səbəb olur. Mətnlərin musiqililiyi onların asan yadda qalmasına və sonradan mahnı kimi geniş yayılmasına şərait yaradır. Bu xüsusiyyət bir çox şairlərdən fərqli olaraq Səfərlinin poeziyasına xüsusi tanınma gətirmişdir (İsmayıl & Qasımov, 2013).

• Dilin milli kimliyin ifadəsində rolu

Səfərlinin dil fəlsəfəsi milli kimliklə sıx bağlıdır. Onun “*Dilim – dillər tacı olsun deyirəm*” misrası dilin yalnız ünsiyyət vasitəsi deyil, həm də milli varlığın daşıyıcısı olduğunu göstərir. Dilə olan sevgi, onun qorunmasına dair çağırışlar şair yaradıcılığında ideya-motiv kimi təkrarlanır və Azərbaycan dilinin poetik potensialını önə çıxarır (Həsənova, 2020).

Beləliklə, dil İslam Səfərli üçün həm estetik material, həm də milli-mənəvi kimliyin təcəssümüdür. Bu da onun poeziyasına xüsusi ideya dərinliyi və emosional güc bəxş edir.

6. Nəticə

İslam Səfərlinin poeziyası Azərbaycan ədəbi dilinin zəngin ifadə imkanlarını bədii sənətkarlıqla birləşdirən orijinal bir poetik sistem kimi dəyərləndirilir. Onun şeirlərinin dili sadəliyi, səmimiyyəti, musiqililiyi və xalq danışq ünsürlərinə bağlılığı ilə seçilir; obrazlı ifadələr, onomastik vahidlər, frazeoloji birləşmələr və üslubi fiqurlar isə şairin poetik dünyasının əsas strukturlarını formalaşdırır. Xalq dilini yüksək poetik müstəviyə qaldırmaq, sözə yeni mənə çalarları vermək və milli kimliyin dil vasitəsilə ifadəsinə xüsusi yer ayırmaq Səfərli yaradıcılığının mühüm yeniliklərindəndir.

Bu xüsusiyyətlər İslam Səfərli poeziyasını həm müasir dilçilik, həm də ədəbiyyatşünaslıq üçün dəyərli tədqiqat obyektinə çevirir. Şairin dil-üslub axtarışları Azərbaycan poeziyasının inkişafına töhfə vermiş, onun şeirlərindəki poetik dil modeli yeni ədəbi nəsillər üçün nümunə xarakteri daşımışdır. Beləliklə, Səfərli yaradıcılığı Azərbaycan poetik dilinin gücünü, estetik imkanlarını və milli ideya yükünü dolğun şəkildə təcəssüm etdirən mühüm ədəbi mərhələ kimi qiymətləndirilməlidir.

Ədəbiyyat siyahısı:

Axundlu, Y. (2013). Şeirimizin İslam Səfərli zirvəsi. *Naxçıvan*, 39–53.

BABAZADE, Z. (2024). MODERN EĞİTİM SİSTEMİNDE AKTİF ÖĞRENME YÖNTEMLERİNİN UYGULANMASI.

Babazade, Z. (2025). Literary-critical view of the prominent Azerbaijani scholar MF Akhundzada: The first systematic examples of literary theory. *Acta Globalis Humanitatis et Linguarum*, 2(2), 38-42.

Babazadə, Z., & Qənbərov, M. (2025). Specific Aspects of the Motif of Immortality in Literature. *Acta Globalis Humanitatis Et Linguarum*, 2(2), 215-222. <https://doi.org/10.69760/aghel.025002114>

Əliyeva, N. (2013). İslam Səfərli yaradıcılığında dil məsələləri. *Naxçıvan*, 197–204.

Əsgərova, Q. (2013). İslam Səfərlinin söz dünyası. *Naxçıvan*, 166–170.

Həsənova, S. (2017). *Dilimiz mənəvi kimliyimizdir*. Naxçıvan.

Həsənova, S. (2020). *Dilimiz varlığımızdır*. Naxçıvan.

İsmayıl, Z., & Qasimov, R. (2013). İslam Səfərli yaradıcılığının poetik qüdrəti. *Naxçıvan*, 210–220.

Pehlivan, H., & Şahin, E. (2025). Türkiye’de Fen Eğitiminde Eğitsel Oyunlara Yönelik Gerçekleştirilen Çalışmaların İncelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(3), 1-1.

Sadıqzadə, N. (2013). İslam Səfərli yaradıcılığında Naxçıvan lövhələri. *Naxçıvan*, 104–110.

Səfərli, İ. (2005). *Seçilmiş əsərləri*. Bakı: Lider Nəşriyyatı.

Received: 01.11.2025

Revised: 03.11.2025

Accepted: 12.12.2025

Published: 13.12.2025